

EFIKASNOST UPOTREBE VATRENOG ORUŽJA KAO SPECIFIČNA KOMPETENCIJA OVLAŠĆENIH SLUŽBENIH LICA POLICIJE

Dragan Arlov, nastavnik, IUNP – Novi Pazar, Pravni fakultet, dragan.arlov@uninp.edu.rs
Radivoje Janković, nastavnik, KPU, Beograd, jankovicradivoj@yahoo.com
Aljoša Arlov, student doktorskih studija, FSFV, UNS, alohaarlov@gmail.com

Abstrakt: Pripadnicima specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) MUP-a R Srbije, zakonom je predviđeno, ovlašćenje u vidu upotrebe vatrenog oružja kao sredstva prinude. Upotreba vatrenog oružja, uslovljena je ciljem zaštite života koji je neposredno ugrožen, ali i nenastajanjem nepotrebnih štetnih posledica. Na uzorku od 29 pripadnika, utvrđena je efikasnost gadjanja, iz pištolja CZ 99, sa distance od 7m, sa pet metaka, u uslovima: bez prethodnog zamora, nakon kompenzovanog, i nakon dekompenzovanog zamora, kao izvora stresa, time i mogućeg uticaja na efikasnost gadjanja. Nivo zamora – stresa, procenjivan je srčanom frekvencijom, pre gadjanja. Efikasnost je procenjivana po sistemu Medjunarodne asocijacije odbrambenog pištolja (IDPA). Primenom adekvatnih statističkih procedura utvrđeno je nepostojanje statistički značajno različite efikasnosti pripadnika SAJ u uslovima nepostojanja prethodnog zamora, kao i nakon kompenzovanog i dekompenzovanog zamora. Specifične kompetencije pripadnika SAJ, u vidu visoke efikasnosti upotrebe vatrenog oružja, su garanti za osujećenje ugrožavanja štićenih dobara u okviru obavljanja poverenih im poslova, ali i sprečavanja nastajanja nepotrebnih štetnih posledica (smaopovredjivanje, ugrožavanje drugih...).

Ključne reči: policija, vatreno oružje, efikasnost, zamor

EFFICIENCY OF FIREARM USE AS SPECIFIC COMPETENCY OF AUTHORIZED LAW ENFORCEMENT MEMBERS

Abstrakt: The members of special anti-terrorist unit (SAU), as part of the Ministry of internal affairs of Republic Serbia, have an authorization to use a firearm as a means of coercion, which is required by the law. The use of a firearm is conditioned by the aim of the life protection that is directly threatened, but as well as avoiding the unnecessary harm. In a sample of 29 members, the shooting efficiency was determined, from a pistol CZ 99, from a distance of 7m, with five bullets, in the conditions: without previous fatigue, after compensated and after decompensated fatigue, as source of the stress, and thereby the possible impact on the shooting efficiency. The level of fatigue – of stress, was evaluated by heart frequency, before shooting. Efficiency was evaluated by the system of the International Defensive Pistol Association (IDPA). Using the appropriate statistical procedures it was revealed that there is no statistically significant difference of SAU members' efficiency in terms of the lack of previous fatigue, as well as after the compensated and decompensated fatigue. Specific competencies of the SAU members, in the form of high efficiency in the use of a firearm, are the guarantee for countering threats to protected resources in the performance of tasks entrusted to them, but also to prevent the occurrence of unnecessary harmful consequences (self-inflicting, endangering others ...).

Keywords: police, firearm, efficiency, fatigue

1. UVOD

Ljudska prava se uglavnom tiču odnosa između pojedinca i države. Jedan od ključnih elemenata zakonitog delovanja demokratskog društva mora biti, da svaki pripadnik policije poznaje, razume i može da primeni standarde ljudskih prava u svakodnevnoj praksi.

Policija svojim radom ozbiljno zadire u sferu ljudskih prava, dok je, s druge strane, njeno postojanje neminovnost, jer ono obezbeđuje poštovanje tih istih ljudskih prava i sloboda. Drugim rečima, policija istovremeno predstavlja simbol zaštite sloboda i prava građana, ali i izvor njihovog ugrožavanja. Kao najindikativniji primer za to, autori navode upotrebu sredstava prinude (Kesić i Bikaravić, 2018).

Policijski službenici s pravom na primenu ovlašćenja, a naročito ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude, su direktni predstavnici države, i u prilici su da na neposredan način doprinose jačanju poverenja građana u institucije te iste države. Isto tako, neprofesionalni postupci ostavljaju nepopravljive posledice narušavanja tog poverenja (Arlov i saradnici, 2015).

Kršenje ljudskih prava i sloboda od strane policije može se objašnjavati pre svega specifičnošću ovlašćenja i značajem diskrecionih prava koja su data tom organu (legalna upotreba sile, lišavanje slobode, pretres, i dr.), čije korišćenje sadrži ozbiljne rizike od prekoračenja zakonom utvrđenih granica. Ostvarujući svoj zadatak da osigurava bezbednost, da sprečava krivična dela i otkriva izvršioce i da sprovodi zakon, policija stvara uslove za zaštitu ljudskih sloboda i prava. Problematika ljudskih prava važna je kako za građane, tako i za društvo, državu, a time i za samu misiju policije. Pitanje odnosa tog organa prema ljudskim pravima od posebnog je značaja, jer problemi ove vrste postoje čak i tamo gde je vladavina prava preovlađujuća stvarnost. U pravnoj državi uprava je po pravilu vezana, a samo izuzetno je slobodna delatnost. Te izuzetke je neophodno jasno predvideti i usko tumačiti. Diskreciona ocena je pod vladavinom prava, jer i nju pravo ustanovljava i daje joj okvire. Pravna podloga diskrecione ocene je neophodna. U tom smislu, pitanje odnosa između objektivnog prava, *slobode kojom je snabdeven subjekt uprave koji ga tumači i primenjuje* i subjektivnih prava građana, predstavlja trougao čiji kraci moraju biti u izbalansiranoj ravnoteži (Vasiljević, 2012).

Značaj nivoa kompetentnosti policijskih službenika u ostvarivanju prethodno iskazane izbalansirane ravnoteže, je izuzetan. Ovo naročito u delu ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude, a posebno vatrenog oružja. Na postojanje kompetencija, pa i specifičnih u vidu efikasne i efektivne upotrebe vatrenog oružja, utiče više faktora od kojih, svi oblici edukacije i nivoi obuke, posebno. Na efikasnost upotrebe ovog sredstva utiču različiti faktori kao što su nivo obučenosti, kvalitet opreme, različite pojedinačne karakteristike i sposobnosti, ali i stres kao neizbežna posledica policijskog posla.

Većinu odluka povodom vršenja svojih ovlašćenja uglavnom donose policajci pojedinci ili nekoliko njih u patroli ili na drugom zadatku. Upravne radnje koje tom prilikom vrše često su od uticaja na slobode i prava građana, na javni red i bezbednost, a ponekad i na život građana. *Naravno*, prilikom vršenja tih radnji policajci su snabdeveni znanjem stečenim tokom obuke, profesionalnom etikom, iskustvom, detaljnim poznavanjem pravila za rad, kao i detaljnim uputstvima koja dobijaju od svojih starešina (Vasiljević, 2012).

Kesić i Bikareviću svom radu (2018) podsećaju da policijski službenici poseduju ovlašćenje da upotrebe i sredstva prinude koja odlikuju takve karakteristike zbog kojih se s pravom smatraju smrtonosnom silom. U tom smislu je svakako najindikativnije vatreno oružje. Medjutim, iako predstavlja jedno ekskluzivno pravo, upotreba smrtonosne sile nije apsolutna i neograničena, već je zapravo njeno korišćenje jasno omeđeno pravnim normama,

a čijim kršenjem policijski postupak stiče protivpravni karakter. Na osnovu prethodnog, autori zaključuju da neispunjenje ili nepostojanje pravnog osnova za korišćenje smrtonosne sile automatski čini i lišenje života nezakonitim.

Specifičnosti policijskih poslova, a naročito u domenu primene ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude, nameću potrebu za kompetentnim predstavnicima kojima je zakonom dato da ih tumače i primenjuju. Korišćenje i upotreba različitog službenog vatrenog oružja od strane policijskih službenika, prostor je istraživanja više istraživača (Stojičić, 1994.; Milošević i saradnici, 1998; Arlov, 2000.; Arlov i saradnici, 2014...; Vučković i saradnici, 2013.; Leko i saradnici, 2016...) ¹ i na ovim prostorima.

Autori u svojim radovima tretiraju određene karakteristike i sposobnosti ispitanika (učenika, polaznika osnovne obuke, studenata, policijskih službenika...) i njihov uticaj na efikasnost gadjanja (Arlov, 2007; Kopas i Arlov, 2010; Arlov i Janković, 2011...), dok je nivo kompetencija u vidu prepoznavanja postojanja prava, a naročito donošenja odluke o upotrebi vatrenog oružja, kao tema, veoma retka. U svom radu, Arlov i Mitrović (2014) su na uzorku od 34 ovlašćena službena lica policije, angažovanih na poslovima obezbedjenja i zaštite veoma važnih ličnosti, pokušali utvrditi nivo dela njihovih specifičnih kompetencija a u vidu ocene neposredne ugroženosti ljudskog života, time i prava na zakonitu upotrebu vatrenog oružja na putu njegove zaštite. Rezultati istraživanja su ukazali na nizak nivo istih.

Posledice neadekvatnog korišćenja i upotrebe vatrenog oružja su ponekad i nenadoknadive, uzrokovane su povredom jednog ili više temeljnih pravila sigurnosti i rezultat su pogreške čoveka (Maršić i saradnici, 2008). Isti autori navode da bi se pravilnom obukom i doslednim pridržavanjem pravila sigurnosti, nezgode vatrenim oružjem značajno smanjile.

Težina mogućih posledica neadekvatnog korišćenja i upotrebe vatrenog oružja, nameće, isticanje u prvi plan, opravdanost svih vrsta nesmrtonostog oružja, ali i prihvatanje značaja fizičke snage, kao zakonitog sredstvu prinude, na putu ostvarivanja kontrole nad licem prema kom se upotrebljava (Arlov, 2016). ²

Veliki broj autora (prema Glavina, Vukosav, 2011) u svojim radovima tretiraju pojam stres kao i policijskih stresora različitog porekla ali i posledica, s obzirom na prirodu i organizaciju policijskog posla.

Srčana frekvencija je pokazatelj brzine smene srčanih ciklusa i meri se brojem kontrakcija srca u minuti. Uobičajeno je korišćenje termina – puls, što predstavlja osciliranje arterijskog zida izazvanog talasima krvi nakon svake srčane kontrakcije. Promene srčane frekvencije može biti uzrokovano promenom intenziteta fizičkog angažovanja, anksioznošću..., kao i delovanjem različitih stresora (Gajton i Hol, 2008).

Očekivana smanjena preciznost nakon delovanja fizičkog opterećenja, time i povećanja frekvencije srca (Leko i saradnici, 2016), kao i uticaj različitog oblika zamora pre realizacije gadjanja (Milošević i saradnici, 1998) uticali su na definisanje teme ovoga rada.

¹ Značajan broj istraživanja je posledica različite lične potrebe istraživača, ne i planirane i iskazane neophodnosti dela sistema koji tako značajno utiče na ostvarivanje ljudskih prava.

² Zakonom o policiji R Srbije, iz 2016. godine, predviđena su sredstva prinude u vidu raspršivača sa nadražujućim sredstvom i elektromagnetna sredstava. Postojanje, predviđanje u zakonu, samo je jedna od faza na putu stvaranja boljih uslova za ostvarivanje uloge policije u društvu. Nabavka, obuka, analize, istraživanja... su ništa manje važne, jer njihovo neostvarivanje čini postojanje prava neupotrebljivim!

Nakon donešene odluke o primeni ovlašćenja u vidu upotrebe vaterenog oružja, posebno je da ovlašćeno službeno lice poseduje i kompetencije efikasne upotrebe (Arlov, 2011), tj. upotrebe bez nastanka nepotrebnih štetnih posledica³.

2. METODOLOGIJA

Cilj istraživanja je bio da se utvrdi efikasnost upotrebe vatrenog oružja pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) MUP-a R Srbije, u uslovima delovanja kontrolisanih stresora.

Uzorak u istraživanju je činilo 29 pripadnika SAJ-a, starosne dobi 24-30 godina, a kao ovlašćena službena lica policije, natprosečno trenirana u prostoru gadjanja iz vatrenog oružja. Svi ispitanici su učešću u istraživanju prihvatili dobrovoljno, bili su upoznati sa idejom i osnovnim rezultatima istog.

Gadjanje je realizovano iz pištolja CZ 99, sa distance od 7m, sa pet metaka, korišćenjem duple akcije kod prvog opaljenja, u pet pojasnih metu na međusobnom rastojanju od po 1m, (metu je predstavljala silueta napadača sa pištoljem u ruci i vrednostima bodovnih površina od 0 do 5), a u:

- standardnim uslovima, gadjanje bez prethodnog zamora (SU),
- gadjanje nakon kompenzovanog zamora (KZ),⁴ i
- gadjanje nakon dekompenzovanog zamora (DKZ),⁵ kao izvora stresa, time i mogućeg uticaja na efikasnost gadjanja.

Nivo zamora – stresa, procenjivan je srčanom frekvencijom (puls), pre svakog gadjanja korišćenjem mernog instrumenta, kao i u trominutnom intervalu nakon izvršenog gadjanja.⁶ Ispunjenje uslova kompenzovanog i dekompenzovanog zamora, pre realizacije zadatka gadjanja, ostvarivano je u redovnoj uniformi i sa pripadajućom opremom i naoružanjem, potrebnim za realizaciju zadatka (uniforma, čizme, opasač sa futrolom i pištoljem u njoj. Metak je bio u svom ležištu u cevi, udarač u prednjem položaju, a u okviru za municiju, preostala četiri metka). Po završetku gadjanja, ispitanici su proveravali oružje i vraćali ga u futrolu. Nakon završetka gadjanja (kao i nakon definisanih opterećenja pre gadjanja) ispitanici su kažipst leve ruke pripremili za merenje pulsa.⁷

³ Nastajanje nepotrebnih štetnih posledica prilikom upotrebe vatrenog oružja (stanja, uzroka...) bi moralo biti tema istraživača, a kao takva posredno je nametnula izradu ovog rada, s obzirom na nekoliko upotreba vatrenog oružja od strane OSL policije R Srbije, u periodu od donošenja zakona 2016. (predviđanja dva nova nesmrtonosna sredstva) do danas, sa nastajanjem visokog nivoa štetnih posledica (Intervencija u Novom Sadu, 13.4.2017. – smrtne posledice; Tutinu, 30.9.2017. – smrtne posledice; Boru, 10.3.2018. – ranjavanje...).

⁴ Kompenzovani zamor uslovljen je padom nivoa glikogena u mišićima na 30% rezerve, što se postizalo na način da je svaki ispitanik trčao 30 minuta sa 85% od brzine pri kojoj je potrošnja kiseonika maksimalna (kritična brzina, računata preko savladane distance na Kuperovom testu).

⁵ U fazu dekompenzovanog zamora ispitanici su dovođeni savladavanjem posebno definisanog poligona sa različitim oblicima kretanja u prostoru 25X15m (vreme trajanja pojedinačnog savladavanja poligona iznosilo je u rasponu od 1,09 do 1,48sec. Tri ponavaljanja uz pauzu od 1min. između ponavaljanja).

⁶ Informacije za ovaj rad preuzete su iz značajno veće baze sačinjene nakon više merenja karakteristika i sposobnosti pripadnika SAJ (između ostalog, gadjanja iz pištolja i revolvera sa više distanci; nakon različitih prethodnih opterećenja, snajpera, pumparice... upada u prostoriju, upada u avion...) za potrebe MUP-a R Srbije, a uz odobrenje, tada, načelnika resora javne bezbednosti, Radovana Stojičića.

⁷ Instrument marke „Omron“ je bio za terensku upotrebu, a u zahtevima proizvođača insistiralo se da kažiprst na koji se instrument postavljao, bude suv, da ispitanik bude u sedećem položaju i sa aktuelnom šakom u visini grudne kosti.

Efikasnost gadjanja procenjivana je po sistemu Medjunarodne asocijacije odbrambenog pištolja (*International Defensive Pistol Association - IDPA*) a na način da se izmerenom vremenu, za koje ispitanik izvrši zadatak (od zvučnog signala, kao znaka za potezanje pištolja iz službene futrole, pa do zvučnog signala pucnja, na koji reaguje instrument za merenje vremena, beleženjem i memorisanjem istog) doda po 0,2sec za svaki neostvareni poen od 25 maksimalno mogućih (*npr. ispitanik koji je zadatak izvršio za 3,24sec i ostvario maksimalna broj poena, njegov rezultat za obradu je 3,24, a ukoliko promaši svih pet meta, tada je 8,24, s obzirom da se ostaveno vreme uvećava za 25 neostvarenih bodova, ili kaznenih 25X0,2=5sec*).

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Primenom adekvatnih statističkih procedura, korišćenjem statističkog paketa SPSS, verzija 20, utvrđeni su osnovni deskriptivni pokazatelji za praćene varijable, potom eventualno razlikovanje između merenja i njegova značajnost, kao i pojedinačni doprinos razlikovanju kroz koeficijente diskriminacije.

Tabela 1. Osnovni deskriptivni pokazatelji za praćene varijable

VARIJABLE	USLOVI	X	SD	MIN	MAX	KV
PULS PRE	SU	65.3	8.10	44	79	12.4
	KZ	149.5	15.12	118	174	10.1
	DKZ	164.2	17.70	125	196	10.8
EFIKASNOST	SU	4.46	.79	3.2	5.8	17.6
	KZ	4.49	.73	3.1	6.0	16.1
	DKZ	4.55	.75	2.9	5.9	16.4
PULS POSLE	SU	76.7	7.33	66	95	9.6
	KZ	123.3	13.85	97	145	11.2
	DKZ	119.4	14.09	84	144	11.8

Prikazane minimalne (MIN) i maksimalne (MAX) vrednosti praćenih varijabli (PULS PRE, EFIKASNOST, PULS POSLE) za sva tri merenja (*gadjanje u standardnim uslovima – bez prethodnog opterećenja i sa prosečnom vrednošću pulsa od 65, efikasnošću 4.46 i pulsom nakon gadjanja od 77; gadjanje nakon kompenzovanog zamora i prosečnog pulsa od 150, efikasnošću 4.49 i pulsom nakon gadjanja od 123; gadjanje nakon dekompenzovanog zamora i prosečnom vrednošću pulsa od 164, efikasnošću 4.55 i prosečnim pulsom nakon gadjanja od 119*), ukazuju da se iste nalaze u očekivanim rasponima, a vrednosti koeficijenata varijacije (KV) na zadovoljavajuću homogenost rezultata.

Tabela 2. Značajnost ukupnog razlikovanja između merenja

analiza	n	F	p
MANOVA	3	70.434	.000
diskriminativna	3	137.414	.000

Rezultati multivarijantne analize varijanse ukazuju na jasno definisane granice izmedju tri merenja ($p = .000$). Značajno razlikovanje izmedju merenja pokazala je i diskriminativna analiza ($p = .000$) iako je u istu uključena promenljiva efikasnost, kod koje nije utvrđeno značajno razlikovanje između merenja.

Iz prikazanih vrednosti u narednoj tabeli za promenljive, *puls pre i posle gadjanja*, gde je $p < .1$ ($.000$) može se zaključiti da postoje značajne razlike između merenja istih kada su u pitanju standardni uslovi, gadjanje posle kompenzovanog i dekompenzovanog zamora. Kod promenljive, *efikasnost*, p vrednost, kao mera značajnosti razlikovanja, je $> .1$ ($.893$) i ukazuje na nepostojanje značajnog razlikovanja u efikasnosti gadjanja ispitanika u uslovima neposojanja prethodnog zamora, uslovima kompenzovanog i dekompenzovanog zamora pre gadjanja iz pištolja CZ99 sa distance od 7m.

Tabela 3. Značajnost razlikovanja između merenja za praćene varijable

Varijable	F	p	Koeficijent diskriminacije
PULS PRE	407.952	.000	6.979
EFIKASNOST	.113	.893	.015
PULS POSLE	130.832	.000	.421

Vrednosti koeficijenta diskriminacije, prikazanih u poslednjoj koloni tabele, ukazuju da je najveći doprinos razlikovanju između merenja kod praćene promenljive *puls pre gadjanja* (6.98). U isto vreme, koeficijent diskriminacije kod promenljive *efikasnost* ($.015$) pokazuje da ista nije značajno uticala na razlikovanje između merenja, ili da su ispitanici bili ujednačeno efikasni prilikom gadjanja u uslovima bez prethodnog fizičkog angažovanja, kao i nakon efekata kompenzovanog i dekompenzovanog zamora.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovlašćenje na upotrebu sredstava prinude, a posebno vatrenog oružja, ovlašćenim službenim licima policije (ali i drugima) daje izuzetnu „priliku“ da direktno ugroze pravo na život, onoga prema kome to ovlašćenje odluče da primene, ili nekom drugom licu. Specifične kompetencije u vidu *znanja o pravu*, potom *donošenju prave odluke* o primeni ili ne, tog prava, nisu bile tema ovoga rada, iako veoma bitno utiču na kvalitet ostvarivanja uloge ovlašćenih službenih lica u društvu.

Primenom adekvatnih statističkih procedura utvrđeno je nepostojanje statistički značajno različite efikasnosti pripadnika SAJ u uslovima nepostojanja prethodnog zamora, nakon kompenzovanog kao i dekompenzovanog zamora. U isto vreme analize su pokazale i statistički značajno razlikovanje vrednosti srčane frekvencije – pulsa, pre realizacije gadjanja.

U radu su vrednosti pulsa korišćene kao stresori sa očekivanim negativnim uticajem na efikasnost gadjanja. Takav uticaj je izostao. Pripadnici SAJ su bili ujednačeno efikasni u svim praćenim uslovima.

Realizacijom istraživanja osvetljen je deo specifičnih kompetencija dela pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice MUP-a Republike Srbije. Ukazano je na mogućnost efikasne upotrebe vatrenog oružja i u uslovima delovanja određenog stresora. Otvorene su mogućnosti za nova istraživanja (druge linije rada u policiji ali drugih predstavnika države s

tretiranim ovlašćenjem), time i za upoređenje dobijenih rezultata, a sve u cilju boljeg budućeg definisanja ovlašćenja u vidu upotrebe vatrenog oružja.

Specifične kompetencije pripadnika SAJ, u vidu visoke efikasnosti upotrebe vatrenog oružja, garanti su za osujećenje ugrožavanja štićenih dobara u okviru obavljanja poverenih im poslova, ali i sprečavanja nastajanja nepotrebnih štetnih posledice u vidu smaopovredjivanja, ili ugrožavanje drugih.

5. LITERATURA

1. Arlov, D. (2000). Shooting Efficiency at Different Loading Procedures-Bringing the Bullet Into the Bearing of the Barrel, *Science-Security-Police, journal of Police Acacemy*. –ISSN 0354-8872. God. 5, br. 2, str. 87-94. Beograd.
2. Arlov, D. (2007), *Relacije između nekih motoričkih sposobnosti učenika policije i efikasnosti upotrebe pištolja CZ 99*. VIII dnevni varstoslovija – Univerzitet u Mariboru, Visoka škola unutrašnjih poslova, Ljubljana.
3. Arlov, D. (2011). *Competences of police officers as a positive outcome of quality education*, Thematic proceedings of international significance Archibald Reiss Days, Volumene I, 77-88, Academy of criminalistic and police studies, Belgrade.
4. Arlov, D. (2016). Analiza sadržaja problematike lišavanja slobode u nacionalnim udžbenicima iz kriminalistike, *Bezbednost* 58, 3, pp. 71-95.
5. Arlov, D., Mitrović, D. (2014). Pretnja vatrenim oružjem kao osnov za primenu ovlašćenja u vidu upotrebe sredstava prinude. U *Razmena teorijskih znanja i praktičnih iskustava vezanih za rad po modelu tužilačke istrage i konceptu adverzalnog krivičnog posupka* (93-104). Sjenica: IUNP, IAK i OEBS - Misija u Srbiji.
6. Arlov, D.; Ivanović, R.A. & Janković, R. (2015). Quality of the use of the means of coercion and determining their justifiability and regularity in order to build the trust of citizens in state institutions. U *Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa Dani Arčibalda Rajsa* (423-429). Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
7. Arlov, D., Janković, R. (2011) Rukovanje službenim pištoljem, bez bojevih gađanja, u funkciji višeg nivoa stručne osposobljenosti. u: *Međunarodni naučni skup: International scientific conference, security in the post-conflict (western) Balkans: transition and challenges faced by the Republic Macedonia*, Ohrid, knjiga apstrakta, str. 12, <http://www.fb.uklo.edu.mk>
8. Glavina, I., Vukosav, J. (2011). Stres u policijskoj profesiji. *Policija i sugurnost*, (1), 32-46.
9. Guyton, Arthur; Hall, John (2008). Medicinska fiziologija – udžbenik, jedanaesto izdanje, Savremena administracija, Beograd.
10. Kesić, Z., Bikarević, D. (2018): Etiološka dimenzija nezakonite upotrebe sredstava prinude u postupanju policije, *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, Vol. 52, br. 1*, str. 245-258.
11. Kopas, J., Arlov, A. (2010) *Specific strength in the function of pistol shooting precision*, 19th International conference on sport science for students. Budimpešta.
12. Leko, G., Jantolek, Z., Behin, Z. (2016). Utjecaj nekih motoričkih sposobnosti na preciznost gadjanja pištoljem U *Zbornik radova 25. Ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske* (228-235). Zagreb

13. Maršić, M.; Ljubin Tatjana,; Britvec Anita (2008). Evaulacija dvije metode nastave za sigurnost rukovanja vatrenim oružjem, *Policija i sigurnost*. God. 17. Br. 1-2, str. 16-26. Zagreb.
14. Milošević, M.; Blagojević, M.; Dopsaj, M. (1998). Određivanje profila policajaca u prostoru praktičnog gađanja u uslovima različitog zamora u funkciji otpornosti i brzine oporavka od stresa, *Nauka, bezbednost, policija*. vol. 3, br. 1, str. 31-37.
15. Pravilnik Asocijacije praktičnih strelaca Srbije i Crne Gore – IDPA, Beograd, 2003.
16. Vasiljević, D. (2012). Diskreciona ovlašćenja policije. *NBP Žurnal za kriminalistiku i pravo*, (1), 19-33.
17. Stojičić, R.(1994). *Odredjivanje motoričke efikasnosti pripadnika specijalnih jedinica*. magistarska teza, Beogread: Fakultet za fizičku kulturu.
18. Vučković, G., Janković, R., Blagojević, M. (2013). Uticaj osnovne obuke u gadjanju ličnim naoružanjem policije na osnovnu manipulaciju službenim pištoljem. *U Zbornik radova Struktura i funkcionisanje policijske organizacije – tradicija, stanje i prerspektive* (223-232), Beograd: Kriminalističko policijska akademija.
19. Zakon o policiji R Srbije "Službeni glasnik RS", 6/2016, 24/2018, 87/2018.